

הרב ירמי סטביסקי

מישיבת הר עציון לתיכון הימלפרב

א. שני המאורות

לאחר סיום לימודי בישיבה למדתי באוניברסיטה בארה"ב. במסגרת שיעורי החובה של התלמידים החדשים נדרשתי לקחת גם שיעור חיבור. אחת המטלות באותו שיעור הייתה לכתוב חיבור המשווה בין שני אנשים שונים, ובלי הרבה התלבטויות החלטתי לכתוב אותו על שני רבותיי הגדולים – הרב אהרון ליכטנשטיין שליט"א והרב יהודה עמיטל זצ"ל.

פתחתי את החיבור בתיאור השוני הגדול הקיים בין שני האישים, המתבטא בראש ובראשונה בביוגרפיות השונות שלהם: האחד, אוד מוצל מאש, למד בישיבות הונגריה של טרום מלחמת העולם השנייה ואינו בעל השכלה כללית פורמאלית; ואילו האחר, אומנם בן של פליטים, אך גדל והתחנך בניו-יורק שלאחר המלחמה, והוא תלמידו המובהק של הרב סולובייצ'יק ב-Y.U, בעל תואר דוקטור מאוניברסיטת הרווארד, המוסד האקדמי החשוב ביותר בארה"ב.

אין ספק כי המקום בו גדלו השפיע על אישיותם ועל אופיים של שני ענקי רוח אלו, אך זוהי רק תחילתו של ההבדל הקיים ביניהם. הרב ליכטנשטיין שקוע עמוק בעולם הלמדנות המסורתית. אהבתו הגדולה ביותר, כפי שהעיד על עצמו, היא לימוד גמרא, ועיקר עיסוקו בהעברת מסורת תורה שבעל-פה אותה ינק מרבו, הגרי"ד סולובייצ'יק. לשיטתו, הכלי המרכזי המסייע בלימוד התורה הוא השכל, כאשר תהליך הלימוד מחייב משמעת ברזל ומחויבות אין קץ. זכור לי היטב המתח האינטלקטואלי ששרר בשיעור היומי וביעור הכללי, בהם ניסה הרא"ל לברר את מחלוקות הראשונים ולהילחם את מלחמתה של תורה. מעולם לא היה לי מורה טוב כרב ליכטנשטיין.

לעומתו, הרב עמיטל הזריח עלי אור אחר. אף על פי ששורש נשמתו ינק מבית המדרש, נדמה היה שכל העולם מעניין אותו. אם מהרב ליכטנשטיין קיבלתי מסורת

לימודית מסודרת, הרי שמהרב עמיטל למדתי על המפגש שבין התורה לבין החיים, בבחינת "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעָהוּ" (משלי ג, ו). ייתכן שבשל עובדה זו בקיאותו בספרי השאלות והתשובות הייתה כה מופלאה.

מאפיין בולט נוסף בתורתו של הרב עמיטל הוא יסוד ההפתעה. לא יכולתי לצפות מראש כיצד הוא יתמודד עם בעיה פרטית או לאומית, מלבד העובדה שרחמים, סובלנות אנושית ובעיקר החשיבות של חיי אדם, יהיו נר לרגליו. השתוקקתי למוצא פיו בסוגיות חינוכיות, משפחתיות ופוליטיות.

מלבד זאת, מהרב עמיטל זכיתי ללמוד את כוחו ואת עומקו של הניגון, ועל החובה לחזור עליו פעמים רבות עד שיתיישב במקום הנכון בנשמה. במקביל לעולם הלמדנות ההונגרית, למדנו מהרב עמיטל חסידות.

דוגמה להבדל הגישות השורר בין שני ראשי הישיבה נחרתה במוחי במיוחד. זוכר אני את השיעור שנתן הרב ליכטנשטיין כדי להסביר מדוע הוא מתנגד ל"עסקת ג'יבריל" ביחס לחילופי השבויים, ואת השיעור שהעביר הרב עמיטל כדי להסביר מדוע עסקה כזו מותרת. באותו מקרה נדמה היה לי שהרב ליכטנשטיין אומנם מנתח את הסוגיה בכאב גדול, אך בסופו של דבר מכריע בלי פשרות על פי הכללים ההלכתיים המורים כי "אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם" (בבלי, כתובות נב ע"ב); ואילו הרב עמיטל הכריע בצורה הפוכה, כיוון שלא יכול היה להשלים עם הפקרת חיילים יהודיים בשבי האכזרי. נראה היה לי שהרב ליכטנשטיין פוסק מתוך עיון בדברי הראשונים והאחרונים ולבסוף מאזן את המסקנה בהתאם למציאות, ולעומתו נקודת המוצא של הרב עמיטל הייתה החובה המוסרית עצמה להחזיר את החיילים הביתה. לאחר שקבע מה ראוי לעשות הוא מצא ביסוס לדבריו בדברי הראשונים והאחרונים.

במובן מסוים ניתן לנסח את ההבדלים בהם הבחנתי בין שתי הדמויות השונות כך: הרב ליכטנשטיין הוא תיאורטיקן של התורה, ואילו הרב עמיטל התאמץ לשלב את התורה בתוך החיים עצמם; הרב ליכטנשטיין לימד אותי להתאמץ בלימוד התורה ובהבנתה, ואילו הרב עמיטל לימד אותי להתבונן בנפשי שלי; הרב ליכטנשטיין הפך כל הלכה לאידיאה אלוהית הגבוהה מעל הזמן והמקום, ואילו הרב עמיטל התאמץ להבין כיצד ניתן, אם בכלל, ליישם את האידיאות האלוהיות במציאות המורכבת שבה אנו חיים.⁴

4. בהקשר זה, פעם הראיתי לרב עמיטל ביקורת שכתב ראש ישיבה חשוב מאוד נגד הפסק הנועז של הרב גורן בעניין "פרשת שני הממזרים", בו התיר אותם לבוא בקהל. תגובתו של הרב עמיטל הייתה חדה ביותר: "מי שלא מוכן לפסוק – שישתוק". הרב עמיטל הוסיף שרבו הדרכים בהן התאמצו

לא במקרה אהב הרב ליכטנשטיין לעסוק בעבודת הקרבנות. מאידך, אין זה מקרה כי דווקא הרב עמיטל ניסה להשפיע על הפוליטיקה הישראלית במסגרת תנועת "מימד".

ב. העוצמה שבאיחוד הכוחות

לאורך השנים תהיתי: כיצד יכולים שני האנשים הגדולים הללו לדור בכפיפה אחת, כאשר נדמה היה לי שבשאלות מהותיות רבות תפיסת העולם המרכזית שלהם שונה מאוד?

ייתכן שדווקא השוני שבין ראשי הישיבה הוא שיצר את העוצמה של הישיבה. שני ענקי עולם אלו היו כה גדולים, עד שידעו לצמצם עצמם אחד בנוכחות השני. כנראה הבינו שהרווח לישיבה גדול הרבה יותר בזכות העובדה ששניהם משמשים כראשי ישיבה. לימוד תורה אמיתי מחייב דיאלקטיקה, שהרי המבנה הבסיסי של התורה שבעל פה הוא המחלוקת. הראי"ה קוק עומד על כך באורות הקודש, ומדגיש את החובה באיחוד עולמות רוחניים ויצירת סינתזה ביניהם:

אחת מהצרות הגדולות של העולם הרוחני של האדם הוא מה שכל מקצוע של מדע ושל רגש מעכב אצלו את ההופעה של המקצוע האחר. ומתוך כך נשארים רוב בני אדם לקויים ובעלי גון יחיד, ומגרעותיהם השליליות הולכות ומתרבות... חסרון זה לא יוכל להתמיד והעתיד של האדם בא יבוא, שיתפתח למעמד רוחני איתן כזה, שלא די שכל מקצוע לא יסתיר את חברו, אלא שמכל מדע, מכל רגש, יהיה נשקף כל הים המדעי וכל התהום ההרגשי.
(אורות הקודש א, טו)

בעצם העובדה ששני ראשי הישיבה השונים כיהנו יחדיו הם יצרו דיאלקטיקה חיה, אמיתית ועמוקה, בתוך בית המדרש.

הפוסקים לאורך הדורות להתיר ממזרים. הוא התלונן על כך שמרכז הכובד ההלכתי עבר מרבני הקהילה אל ראשי הישיבה. לדבריו, פוסק המתחכך עם הקשיים של בעלי בתים יפסוק אחרת מאשר ראש ישיבה, הפוסק ממרום מושבו לכמה מאות אברכים. ועיין בדברי ערוך השולחן, המגן על היתר העירוב בשבת למרות שלדעתו כל הדרכים כיום נחשבות כרשות הרבים: "אבל על כל פנים, מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם ורק על סמך היתר זה, וכאילו בת קול יצא ואמרה הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים דבר זה נתפשט בכל ישראל... ויען כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתי את לבי להמציא איזה היתר" (הלכות שבת, שמה).

תורה אפשר ללמוד, אך האתגר הגדול הוא גם לחוות אותה. חוויית התורה אינה יכולה להימסר באופן אוטומטי על ידי תכנית מחשב, אלא היא נוצרת בכל דור בזכות האישיות של מעבירי המסורה. לכן אין זה מספיק ללמוד אצל גדולי הדור כי "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" (בבלי, עירובין יג ע"ב), אלא חייבים לשמש אותם ולחוות כיצד "אלו ואלו" יכולים לחיות ביחד מתוך אהבה, אחווה, שלום ורעות. באמצעות שיתוף הפעולה ביניהם הראו לנו ראשי הישיבה כיצד יכול רעיון 'איחוד הכוחות' של הרא"ה לפעול במציאות אנושית אמיתית, וכיצד הדיאלקטיקה אכן יכולה לרומם את המציאות. אם השלום הוא אכן הערך הגדול מכולם ועליו נקרא שמו של הקב"ה, הרי שאנו זכינו לראות בהתנהגותם של ראשי הישיבה כיצד סתירה ומתח אינם הורסים את העולם אלא מאפשרים בנייה ושלום, לאור התנהלותם של בית הלל:

מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו,
ושונין דבריהם ודברי בית שמאי. ולא עוד, אלא שמקדימין דברי בית
שמאי לדבריהן. (בבלי, עירובין יג ע"ב)

בעשור האחרון אני משמש כמנהל התיכון התורני 'הימלפרב' בירושלים. מהתנהלותם של ראשי הישיבה למדתי מדוע כה חשוב לגוון את הצוות החינוכי ולהעשיר אותו בזרמים שונים ומגוונים של עולם התורה. תלמידי בית הספר ערים למחלוקות שקיימות בתוך חדר המורים בסוגיות שונות, החל מהיחס לתרבות המערבית וכלה בשאלות דתיות-פוליטיות, אך הם רואים גם כיצד המתח האידיאולוגי הזה אינו מונע את האהבה והאחוה השוררת בין צוות המורים. אם התלמידים לא יפנימו רעיון זה, הם לא יהיו מסוגלים לתפקד בעולם מורכב המלא בסתירות. סביר להניח שהם יהיו גם בשלים פחות לחיי נישואין, שהרי נישואין מבוססים על הרעיון הנשגב של חיבור שתי בריות שונות. הניסיון לבנות עולם דתי חד גוני אינו מאפשר ליהנות מהאור האין סופי הקיים בעולמו המורכב של הקדוש ברוך הוא.

ג. תחומים אפורים והכרעה אישית

נקודה שנייה אותה למדתי במהלך שנותיי בישיבת הר עציון היא הרעיון הבסיסי של אחריות אישית בעבודת ה'. ראשי הישיבה ידעו לפסוק הלכה, אך במקרים רבים הפסיקה שלהם רק הציבה גבולות מימין ומשמאל והשאירה מקום לשיקול דעת. מכך למדתי כי בהלכה קיימים תחומים אפורים רבים, בהם חייב האדם היהודי לקחת אחריות על מעשיו. ראשי הישיבה לא אפשרו לנו להעביר אליהם את האחריות האישית המוטלת עלינו.

המודרנה הביאה בכנפיה שעבודים מסוגים חדשים: הן השעבוד למדע החילוני, המתכחש ליכולת הבחירה של האדם המורכב, לשיטתו, ממערכת טכנית של ריאקציות כימיות; והן השעבוד לפונדמנטליזם הדתי, המטיל את כל ההכרעות הפרטיות והלאומיות על המנהיגים הדתיים. דווקא בשל אמונה גדולה באחריותו ובכוחו של היחיד השאירו ראשי הישיבה הכרעות רבות בידיים שלנו, בעיקר בכל הנוגע לחיינו הפרטיים.

אומנם בעניינים שנגעו לדרכה ולאופייה של הישיבה ברור היה שהם ורק הם יכריעו מה תהיה השקפת העולם. כשאחד התלמידים ניסה לסטות מקו זה בפרהסיה הרי שהם נלחמו בעוז על דמותה ועל השקפת עולמה של הישיבה.

בעבודתי עם נערים בגיל ההתבגרות אני למד שאין דבר חשוב יותר מאשר החובה של המחנכים ללוות את התלמידים אך לא לכפות עליהם, להשפיע עליהם אך לא לשלול מהם את חופש הבחירה. אין זו השקפה הנובעת מהכרה חינוכית או פסיכולוגית בלבד, אלא אמונה דתית בדבר חופש הבחירה של האדם, והצורך של כל יחיד ויחיד לתת דין וחשבון לפני ריבונו של עולם. מרבתינו למדתי כי אל לנו לגזול חירות זו על ידי שליטה בחיי תלמידינו.

העולם שרוי היום במלחמת תרבות בין תפיסת עולם מערבית מתירנית לבין השקפת עולם דתית פונדמנטליסטית. הפונדמנטליזם מתגבר לנוכח הרדידות התרבותית שנוצרה בדמוקרטיות המערביות, אולם התשובה של הפונדמנטליזם הדתי לרדידות זו מפחידה אף יותר. היא מחזירה את העולם לתפיסת עולם שבטית וכוחנית. ישיבת הר עציון, בדמותם של הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל, אפשרה עומק של חיים דתיים מתוך דיאלקטיקה אמיתית. את העומק הזה אני מנסה להעביר לתלמידי.